

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационен труд за получаване на образователната и научна степен “доктор” по: област на висше образование 3.0. «Социални, стопански и правни науки», професионално направление 3.8. „Икономика”, научна специалност – „Организация и управление на производството”

Автор на дисертационния труд: Агрон Сахит Мустафа
докторант към катедра „Мениджмънт и маркетинг” при Аграрен университет,
гр. Пловдив

Тема на дисертационния труд: Маркетингови концепции на търговските банки за кредитиране на земеделците в Косово

Рецензент: проф. д-р Стела Тодорова – Аграрен Университет - Пловдив, 3.0. „Социални, стопански и правни науки”, 3. 7. „Администрация и управление” определен/а за член на научното жури със заповед № РД-16-958 от 27.10.2018 г. от Ректора на АУ.

1. Кратко представяне на кандидата.

Агрон Сахит Мустафа е роден на 25 Юли, 1977 г. в град Прищина днешно Косово. През 2011 година завършва магистърска програма по „Икономика и мениджмънт” във Факултета по икономика на Университета в Прищина. Агрон Мустафа през 2012 година завършва втора магистърска програма по Лидерство и развитие в Харвардския университет. Агрон Мустафа понастоящем е изпълнителен директор на Косово Телеком.

2. Актуалност на проблема.

Темата на дисертационния труд е посветена на проблема за качествено обслужване на земеделския бизнес в Косово с кредитен ресурс. Земеделският бизнес е с по-висока степен на риск, инвестирания капитал по-бавно се възвръща, първоначалните инвестиционни разходи са значителни и разрастването на дейността води до още по-високи разходи. Всички тези характерни черти на земеделския бизнес определят, че той се нуждае от оборотен капитал при ниска лихва, преференциални кредити за закупуване на скъпоструващата земеделска техника и технология както и от гратисен период по покриване на кредитните задължения. Посочените по-горе проблеми е необходимо да се имат предвид при разработването на маркетингова концепция за обслужване на този специфичен пазарен сегмент. Важна е и ролята на държавата при регулирането и подпомагането на земеделския бизнес като се

използват адекватни инструменти – преференции, субсидии и помощни политики, подпомагащи предприемачите в сектора. Ето защо смятам, че дисертационното изследване има актуално значение.

3. Цел, задачи, хипотези и методи на изследване.

Целта на представения за рецензиране дисертационен труд е да се установят ефектите от прилаганите маркетингови концепции на търговските банки в сегмента „Кредити и лизинг за агробизнеса“ и да се предложат насоки за подобряване на тези ефекти.

В представената дисертация се решават следните задачи:

- Изяснява се ролята на маркетинговата концепция в управлението на търговската банка;

- Изяснява се спецификата на земеделския бизнес, като потребител на кредитни продукти и услуги предлагани от търговските банки;

- Дефинират се основните маркетингови дейности на търговските банки, от които зависи качествено формулиране, внедряване и контролиране на маркетинговата концепция;

- Изследва се кои маркетингови дейности се изпълняват в търговските банки, а също и наличието на връзка между тези дейности и постигнатите ефекти;

- Дефинират се конкретни препоръки за подобряване процеса на формулиране, изпълнение и контрол на маркетинговите концепции на търговските банки при кредитиране на земеделския бизнес;

- Разработва се и се прилага модел за формулиране, изпълнение и контрол на маркетингова концепция при кредитиране на земеделския бизнес.

Така дефинирани задачите на изследване, позволяват да се постигне целта на дисертацията и да се докаже или отхвърли, основната ѝ теза.

В дисертацията се защитава концептуалната теза, че следването на маркетингова концепция на управление в съвременния свят на глобализация и нарастваща конкуренция е предпоставка за устойчиво пазарно присъствие на търговската банка при предлагането на кредитни продукти на пазара.

Предмет на дисертационното изследване са маркетинговите дейности при формулиране, изпълнение и контрол на маркетинговата концепция, които се извършват от търговските банки при кредитиране на земеделския бизнес.

Обект на изследване са търговски банки, които кредитират земеделския бизнес в Косово.

Предметът и обектът на изследване са правилно определени и дават възможност в по-късния етап от изследването да се извърши обективен анализ на проблема и да се формулират правилни изводи и препоръки.

В дисертационното изследване, докторантът използва следните методи: системен, сравнителен и графичен анализ; статистическите методи – дескриптивна статистика, хи квадрат анализ и метода на линейната регресия. Чрез така подобрения методически апарат, докторантът има възможността да разкрие обективните причини, определящи състоянието на обекта на дисертационното изследване.

4. Онагледеност и представяне на получените резултати.

Дисертационният труд е разположен на 145 страници. Той е структуриран във въведение, изложение в шест глави, заключение и приложения. Дисертационното изследване е онагледено с 23 фигури, 14 схеми, 3 таблици и 3 приложения. Използваните фигури, схеми и таблици представят в детайли събраната информация от проведеното проучване.

5. Обсъждане на резултатите и използвана литература.

Агрон Мустафа е извършил задълбочен анализ на изследвания проблем в теоретичен аспект. Направен е обширен литературен обзор на проблема, посветен на маркетинговото управление на продажбите на банкови продукти. Дефинирани са специфичните характеристики на търговската банка като бизнес структура, обслужваща потребностите от кредитен ресурс на земеделските производители. Посочени са специфичните фактори, определящи избора на маркетингова концепция при кредитиране на агробизнеса.

Аналитичната част на дисертацията започва с представяне на изследваните обекти. Търговските банки са сравнени по произход; размер на активите и собствен капитал; кредитен и депозитен ресурс; пазарен дял и пазарен ръст.

В дисертацията е изследвана връзката между прилаганите маркетингови концепции и постигнатото пазарно присъствие при обслужване на земеделския бизнес с кредитни и други банкови услуги. Маркетинговата концепция се разглежда като набор от последователно изпълнявани маркетингови дейности, които се възприемат като фактори, детерминиращи пазарното присъствие на търговските банки в изследвания пазарен сегмент. В аналитичната част на дисертацията са изследвани основните маркетингови дейности, които търговските банки изпълняват при обслужване на земеделския бизнес с кредитни и други банкови услуги.

Аналитичната част на дисертацията завършва с анализ на получените ефекти от прилаганите маркетингови концепции при кредитиране на агробизнеса. Докторантът е изследвал основните фактори, определящи ефективността на следваната маркетингова концепция. Определени и измерени са постигнатите ефекти от прилаганите маркетингови дейности. Докторантът търси връзка между основните маркетингови фактори, които водят до положителни ефекти върху пазарното присъствие и удовлетвореността на клиентите. Идентифицирани са основните елементи на продуктивния микс, които имат значение при обслужване на

пазарния сегмент. Установени са банковите продукти, които имат най-голямо значение и принос в паричните приходи на банката.

Аналитичната част на дисертацията завършва с формулиране на аргументирани и логически последователни изводи за изследвания проблем.

След като са определени основните фактори на въздействие върху пазарното присъствие, целевия пазар и паричните приходи и е оценена тяхната сила на въздействие върху получените ефекти, докторантът моделира и предлага на практиката модел за формулиране, избор, следване и контрол на маркетингова концепция при обслужване на земеделския сектор с банкови услуги и продукти. Докторантът отправя конкретни препоръки за повишаване на ефективността от прилаганите маркетингови концепции като очертава основни насоки за тяхното подобряване.

6. Приноси на дисертационния труд.

В представения дисертационен труд могат да се открият следните приносни моменти с научен и приложен характер:

- Въз основа на направен критичен анализ на литературните източници и преглед на различните виждания за същността на маркетинговата концепция като управленски подход, е изведена постановка за специфичните условия, които в земеделския сектор съществуват и имат значение при обслужването му с кредитни и лизинг услуги;

- Адаптирана е специална методика за анализ и оценка на степента на изпълнение на маркетинговите концепции на търговските банки и постигнатите ефекти от тяхното приложение.

- Анализирани са приложението на маркетинговите концепции на търговските банки при обслужване на земеделския сектор с кредитни услуги и са идентифицирани кои са ключовите маркетингови дейности за постигане на пазарно присъствие;

- Формулиран и представен е модел за избор, изпълнение и контрол на маркетингова концепция при обслужване на земеделския сектор с кредитни услуги.

- Препоръчани са конкретни насоки за повишаване на пазарното присъствие на търговските банки в изследвания пазарен сегмент.

7. Критични бележки и въпроси.

Нямам критични бележки към работата на докторанта, но имам следната препоръка: в бъдещи научни разработки да доразвие и задълбочи анализа на избраната от него тематика. Земеделието е специфичен отрасъл и неговото кредитиране трябва да отразява тази специфика, като се изследват добрите подходи, които развитите държави прилагат при кредитиране на този вид дейност.

Имам следния въпрос към докторантът:

Какви нови пазарни тенденции се очакват на пазара на банкови услуги, които ще доведат до промени в налаганите маркетингови концепции от страна на търговските банки в Косово?

8. Публикувани статии и цитирания.

От представените документи за рецензиране получих две статии, в които Агрон Сахит Мустафа участва като автор, а именно:

1. **Mustafa, A.** Loku, A. Privatization of POEs in Kosovo – Case Study: Post and Telecom of Kosovo. Academic Journal of Business, Administration, Law and Social Sciences vol3/2017.
2. **Мустафа, А. П.** Борисов, Т. Радев. Анализ на маркетинговите дейности при кредитиране на агробизнеса в Косово. Икономика и управление на селското стопанство, 2018 /под печат/

Представеният автореферат отразява обективно структурата и съдържанието на дисертационния труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Въз основа на разработените и приложени от докторанта различни методи на изследване, правилно изведените експерименти, направените обобщения и изводи считам, че представеният дисертационен труд отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника на Аграрния университет за неговото приложение, което ми дава основание да го оценя **ПОЛОЖИТЕЛНО**.

Позволявам си да предложа на почитаемото Научно жури също да гласува положително и да присъди на **Агрон Сахит Мустафа** образователната и научна степен **“доктор”** по научната специалност „Организация и управление на производството”

Дата: 5.11.2018.....
гр. Пловдив

РЕЦЕНЗЕНТ:
(проф. д-р С. Тодорова)